

Monitieteinen humanistinen termityö

Avoin termikokous 17.12.2016

Käsiteltävä termi: postmoderni

Läsnäolijat: Aino Kukkonen (alustaja), Juuso-Ville Gustafsson, Martta Heikkilä, Tiina Käkälä-Puumala, Kaarina Pitkänen-Heikkilä, Markku Roinila, Sakari Vaelma, Janne Vanhanen (sihteeri).

Keskustelua postmoderni-termistä pohjustettiin Aino Kukkonen alustuksella. Kukkonen on tehnyt väitöskirjansa postmodernista tanssitaiteesta. Alustuksessa nousi esiin se, että tanssin saralla postmoderni on varsin tarkasti määrittyvä perioditermi: postmodernin tanssin synty voidaan ajoittaa ja paikantaa 1960-luvun Yhdysvaltoihin, josta sen ideaalit ja tyylilliset piirteet levisivät laajemmalle.

Yvonne Rainerin ns. "NO-manifesti" kiteyttää liikkeen tyylitekijät kieltäessään esittämisen ja esiintymisen konventiot. Postmodernille tanssille tyypillistä oli vakiintuneiden hierarkioiden purkaminen: kerronnallisuutta ei ole, liikkeet eivät muodosta erityistä dramaturgiaa, tanssijat ja esityspaikat ovat arkisia, musiikkia ei käytetä jne.

Perioditerminä postmodernin "post"-etuliite viittaa näennäisen yksinkertaisesti siihen, mikä tulee modernin jälkeen.

Postmodernismia tutkinut Ihab Hassan määrittelee käsitteen olevan pehmeä ja muuttuva. Koska jo moderni on laaja ja epäselvä termi, ei voida odottaa postmoderniltakaan suurta selkeyttä. Laajalti ottaen kyse on reaktiosta sodanjälkeiseen ns. "täysmodernismiin" (*high modernism*) ja sen muotoilemiin taiteellisen puhtauden teeseihin.

Arkkitehtuurissa postmodernismi on tunnistettu selkeäksi tyyliuunnaksi, jota on ilmentänyt koristeellisuuden ja leikillisyyden paluu vastakohtana modernille funktionalismille ja konstruktivismille. Voidaan todeta, että sekä arkkitehtuurissa ja tanssissa vallitsi voimakas modernistinen traditio, jota vasten ko. taiteenalojen postmoderni reaktio oli nähtävissä selkeästi.

Kukkonen käsitteli vielä nykytanssin ja postmodernin tanssin suhdetta: 1980-luvulla alettiin suosia nykytanssi-termiä. Kukkonen 1980-luvun suomalaista tanssia käsittelevässä tutkimusaineistossa postmoderni-termiä ei käytetty. Esittäivistä taiteista myöskin teatterin kuvailu postmoderniksi on ollut varsin vähäistä. Ennen on puhuttu draaman jälkeisestä (ts. postdraamallisesta) teatterista. Esimerkiksi Hans-Thiels Lehmann käyttää tätä termiä, sillä hän käsittää postmodernin lähinnä perioditermiksi.

Alustuksessa todettiin vielä se, että postmoderni tanssi sisältää itse asiassa piirteitä, jotka muilla taiteenaloilla on katsottu moderneiksi (taiteenlajien autonomia, itsereflektio, keinojen ja välineiden erityisyys).

Keskustelussa nostettiin esiin kysymys siitä, millä termialueilla postmodernia käsitellään ja tulisi käsitellä. Termin käsitehistoria ja yleinen esittely puuttuvat. Todettiin, että postmoderni on todellakin monitieteinen termi ja Termipankista puuttuu monia aihealueita, joilla sitä käytetään.

Todettiin, että on syytä tehdä ero postmodernin ja postmodernismin välillä. Tiina Käkälä-Puumala huomioi, että postmoderni on tärkeä termi erityisesti yhteiskuntatieteissä ja viittaa tiettyyn yhteiskunnalliseen tilanteeseen ("jälk moderni" yhteiskunta, vrt. jälkiteollinen). Postmodernismi taas viittaa taiteeseen ja sen tyyliuuteen.

Keskustelussa päädyttiin siihen, että estetiikan aihealue voisi olla sopiva konteksti postmodernismin laajemmalle esittelylle taiteiden tutkimuksen näkökulmasta. Muilla taiteentutkimuksen aihealueilla voisi olla ko. taiteen alaa koskevia määrittelyjä.

Martta Heikkilä huomautti, että monet postmoderneiksi kutsutut ajattelijat, pääosin ranskalaiset nykyfilosofit, ovat olleet kiinnostuneita juuri taiteen suhteesta filosofiseen ajatteluun. Toisaalta he hyvin harvoin identifioivat itseään postmoderneiksi ajattelijoiksi.

Markku Roinila toi esiin sen, että filosofian historiassa moderni filosofia alkaa uuden ajan myötä Descartesista. Keskustelussa todettiin, että ns. postmodernissa filosofiassa voidaan nähdä kriittinen suhde modernin filosofian subjektikeskeisyyteen ja oletukseen subjektin autonomiasta, jonka postmodernit ajattelijat kyseenalaistavat. Heikkilä muistutti psykoanalyttisen teorian vaikutuksesta autonomisen ja rationaalisen subjektikäsityksen kritiikkiin. Todettiin, että filosofiaan olisi hyvä saada termi muotoon "postmoderni filosofia".

Esiin nousi kysymys postmodernin ja poststrukturalismin suhteesta. Heikkilän näkemyksen mukaan postmoderni tai postmodernismi on osa jälkistrukturalistista ajattelua. Kuten aiemmin mainittiin, postmoderni käsitteenä ei esiinny kovinkaan monen filosofin tuotannossa sellaisenaan, vaikka heidän ajattelunsa heijastaa postmoderniksi nimettyä aikaa ja kulttuuria.

Taidetta koskien Käkälä-Puumala esitti, että postmodernistiset taiteilijat ovat teorian tietoisia ja taiteilijat esittävät töissään (tai töidensä kautta) teoreettisia ja yhteiskunnallisia väitteitä. Taiteessa näkyy suhde jälkiteollisen yhteiskunnan historialliseen tilanteeseen, jossa representaatioista tulee tuotannon sisältö.

Kaarina Pitkänen-Heikkilä kehotti pitämään mielessä sen, mikä on keskeinen piirre ko. termin määritelmässä. On hyvä kartoittaa millä tutkimusaloilla postmodernilla on ollut merkitystä.

Juuso-Ville Gustafsson esitteli filosofi John Deelyn näkemystä, jonka mukaan postmoderni periodi alkaa ajattelussa C. S. Peircen merkkiteorian myötä. Postmoderni ja semiotiikka yhdistyvät tässä näkemyksessä olennaisesti ja sisällyttävät sekä strukturalismin ja jälkistrukturalismin että pragmatistisen

filosofian. Semioottisesta näkökulmasta postmoderni nimeää nimenomaan filosofian semioottiset kehityskulut.

Keskusteltiin vielä semiotiikan hengessä siitä, onko postmodernista tullut ”tyhjä merkitsijä”, merkki vailla sisältöä? Todettiin, että postmodernin ajattelun tärkeät piirteet eivät ole hävinneet mihinkään, mutta termi itse on kärsinyt inflaation. Käkelä-Puumala muistutti, että postmodernin piirteitä on ollut nähtävissä historiassa kautta aikojen, mutta näiden piirteiden konvergenssi erityisen historiallisen tilanteen kanssa tekee postmodernista ainutkertaisen ilmiön, tapahtuman tai aikakauden.